

Voorgenomen beleid

Beleidsnota verantwoord beleggen Stichting Pensioenfonds ABP
Najaar 2015

Inleiding

Om de pensioenen nu en in de toekomst te kunnen uitbetalen, moeten we de premies beleggen die werknemers en werkgevers hebben ingelegd. Dit geld komt over de hele wereld terecht bij bedrijven en overheden die samen een grote invloed hebben op hoe de wereld er vandaag de dag uit ziet, en ook op hoe de wereld er in de toekomst uit zal zien. Tot nu toe houdt ABP qua verantwoord beleggen rekening met milieu, sociale en ondernemingsbestuur (ESG)-factoren en sluiten we een aantal bedrijven en overheden uit.

Onze deelnemers en het (wereldwijde) publiek stellen steeds duidelijkere eisen aan hoe deze bedrijven maatschappelijke en ecologische problemen moeten aanpakken en hoe ze moeten worden bestuurd. Ook de vraag naar meer duurzame energie, duurzaam bouwen, duurzame mobiliteit, en duurzame voedselproductie neemt toe. ABP voelt zich ervoor verantwoordelijk dat bedrijven en overheden ons pensioenvermogen op een verantwoorde en duurzame manier aanwenden en wil in deze ontwikkelingen meegaan. In dit document leest u hoe we die verantwoordelijkheid nemen.

Onze visie: beleggen op een verantwoorde, duurzame en transparante wijze

Samengevat wil ABP het benodigde rendement, om aan onze (toekomstige) pensioenverplichtingen te kunnen voldoen, op een verantwoorde en duurzame wijze genereren. Dit doen we door wereldwijd en met voldoende spreiding over diverse beleggingscategorieën en sectoren te beleggen waarbij we duurzaamheidsaspecten en criteria voor verantwoord ondernemen volledig integreren in de beleggingsbeslissing.

Daarnaast zijn we transparant over waarin we beleggen en welke standpunten we innemen ten aanzien van beleggingsthema's die spelen onder onze deelnemers en in het maatschappelijke debat.

Aanwenden van onze invloed

Het opgebouwde vermogen van ABP heeft medio 2015 een omvang van ruim 350 miljard euro, waardoor ABP invloed heeft op de financiële markten en het bedrijfsleven. We wenden deze invloed proactief aan voor een duurzamere wereld door thematisch, en door middel van dialoog met het bedrijfsleven, onderwerpen op het gebied van duurzaamheid en verantwoord ondernemen aan de orde te stellen. We nemen onze verantwoordelijkheid door met ons belegd vermogen een belangrijke bijdrage te leveren aan een duurzame en verantwoorde economie met oog voor de belangen van alle stakeholders; nu en op de lange termijn.

Beleggen in de koplopers van de toekomst

Als grote pensioenbelegger bevorderen we dat bedrijven en overheden op een verantwoorde wijze omgaan met hun mensen, hun middelen en hun omgeving. In onze ogen zijn de toekomstige koplopers met een duidelijk concurrentievoordeel die ondernemers die anticiperen op huidige en toekomstige economische trends, milieuaspecten en maatschappelijke veranderingen (kansen en risico's) en deze beheersen door te focussen op kwaliteit, innovatie en productiviteit. We zijn ervan overtuigd dat juist zij op de lange termijn de meeste waarde zullen creëren, voor zowel de aandeelhouders als de maatschappij.

De beleggingspraktijk: een vierledige aanpak

Om onze visie in praktijk te brengen, hanteren we een vierledige aanpak:

1) **Zorgvuldige selectie van beleggingen en engagement**

Wie verantwoord belegt, selecteert zijn beleggingen zorgvuldig. We verwachten van onze beleggers dat ze goed hebben nagedacht of een belegging, naast financieel aantrekkelijk, ook

verantwoord en duurzaam is. Daarbij sluiten we niet op voorhand bepaalde beleggingen, beleggingsinstrumenten of –technieken uit. Naast een zorgvuldige selectie van beleggingen vinden we het noodzakelijk dat we nauw betrokken blijven bij onze beleggingen en onze invloed uitoefenen daar waar we denken dat we verbeteringen kunnen realiseren. Hierdoor zorgen we ervoor dat we de risico's van onze beleggingen blijven beheersen, kunnen we invloed uitoefenen op de prestaties van de bedrijven waarin we beleggen, en zorgen we ervoor dat bij hen duurzaamheid en verantwoord ondernemen op de agenda blijft staan.

2) Beleggen in koplopers, stimuleren van beloften

Tussen 2015 en 2020 nemen we stap voor stap een groot deel van onze beleggingsportefeuille onder handen. We kunnen niet alles, en ook niet in een keer. Op basis van informatie van gerenommeerde externe partijen en van onze eigen experts zullen we een steeds groter deel van ons pensioenvermogen beleggen in bedrijven die ten opzichte van vergelijkbare bedrijven voorop lopen op het gebied van duurzaamheid en verantwoord ondernemen. Financieel aantrekkelijke achterblijvers met potentieel om een inhaalslag te maken op het gebied van duurzaamheid en verantwoord ondernemen (beloften), komen eveneens in aanmerking om in de portefeuille te worden opgenomen, onder de voorwaarde dat onze beleggers hier direct een engagementtraject mee opstarten. Dergelijke bedrijven moeten binnen afzienbare tijd aantoonbare verbeteringen laten zien. Om onze inspanningen niet over teveel beloften te hoeven verdelen, zorgen we ervoor dat de selectie van deze beloften relatief beperkt blijft.

3) Thematische verduurzaming met concrete doelstellingen

Bij de uitvoering van ons Beleid Verantwoord Beleggen richten we ons ook op een aantal thema's. We besteden aandacht aan deze thema's door ze op de agenda te zetten bij ondernemingen en overheden waarin we beleggen en selecteren specifieke beleggingen die hieraan een aantoonbare bijdrage kunnen leveren. We focussen ons hierbij op thema's die aansluiten bij en leven onder onze deelnemers of die de sectoren raken waarin onze deelnemers werkzaam zijn (geweest). Voor 2016-2020 richten we ons in ieder geval op economische structuurversterking (een belangrijk onderwerp voor de overheid zelf), veiligheid (belangrijk voor defensie en hulpdiensten) en onderwijs (goed onderwijs en goede onderwijsfaciliteiten zijn belangrijk voor de sector onderwijs). Op basis van maatschappelijke ontwikkelingen en interactie met onze deelnemers kunnen in de loop der jaren thema's toegevoegd of aangepast worden of verdwijnen.

4) Transparant en aanspreekbaar zijn over wat we doen

Er is een groeiende maatschappelijke druk op bedrijven, overheden en grote beleggers zoals pensioenfondsen om duurzaam en verantwoord om te gaan met mensen, middelen en omgeving. Transparantie is daarbij onmisbaar. We vinden het van groot belang dat we onze deelnemers kunnen laten zien hoe we daarmee omgaan bij het beleggen van de pensioengelden. Daarom publiceren we jaarlijks een uitgebreid verslag verantwoord beleggen, plaatsen we periodiek nieuwsberichten op onze website en gaan we met onze deelnemers en maatschappelijke organisaties een permanente dialoog aan over onze beleggingen in relatie tot maatschappelijke onderwerpen. Op gezette tijden peilen en onderzoeken we hoe onze deelnemers hier tegen overstaan.

Ad. 1: Zorgvuldige selectie van beleggingen en engagement

Een duurzame en verantwoorde beleggingsportefeuille begint bij een zorgvuldige selectie van de beleggingen en voldoende risicospreiding. Onze focus ligt daarbij niet uitsluitend op het selecteren

van bedrijven die op het gebied van duurzaamheid en verantwoord ondernemen voorop lopen, maar ook op het stimuleren van de achterblijvers die in onze ogen potentie hebben (beloften voor de toekomst). Wij verwachten van onze beleggers dat zij bij elke belegging aandacht besteden aan duurzaamheidscriteria en bekijken hoe de belegging presteert als het gaat om het oog hebben voor de mens, het inzetten van (schaarse) middelen en de invloed op het milieu. Van elke afzonderlijke belegging moeten we kunnen uitleggen hoe deze past in de visie van ABP op verantwoord beleggen.

Uitsluiting van overtreders van wet- en regelgeving en (inter-)nationale verdragen

Om te zorgen voor voldoende rendement en een goede spreiding van risico's, houden we de beleggingsmogelijkheden voor onze beleggers zo breed mogelijk. Een kleine groep beleggingen komt bij voorbaat niet in aanmerking om te worden opgenomen in onze portefeuille. We sluiten bedrijven uit die betrokken zijn bij de productie van clusterbommen, anti persoons(land)mijnen, chemische en biologische wapens, of de principes van de VN Global Compact schenden die onder andere toezien op het respecteren van mensenrechten, arbeidsomstandigheden, milieubescherming en corruptiebestrijding. Ook bedrijven die kernwapens produceren sluiten we uit als ze dit doen in tegenspraak met het door Nederland geratificeerde internationale verdrag dat kernwapenverspreiding moet tegengaan (non-proliferatieverdrag). Staatobligaties uit landen waarvoor de VN veiligheidsraad een wapenembargo heeft afgekondigd, worden ook uitgesloten.

Betere financiële en maatschappelijke resultaten door actieve betrokkenheid (engagement)

ABP is ervan overtuigd dat een zorgvuldige selectie van beleggingen financiële én maatschappelijke waarde kan toevoegen aan het rendement. We geven onze beleggers daarom de ruimte om adequaat te kunnen inspelen op snelle (en soms plotselinge) ontwikkelingen die van invloed kunnen zijn op het rendement. Dit kunnen ontwikkelingen zijn in de markt, bij bepaalde bedrijfstakken of bij individuele bedrijven.

Vanwege onze grote omvang kunnen we ontwikkelingen vaak beïnvloeden. Door nauw betrokken te zijn bij onze beleggingen wenden we onze invloed maximaal aan om bedrijven te stimuleren verder te verduurzamen en meer hun maatschappelijke verantwoordelijkheid te nemen. Tevens helpt het ons om de risico's¹ van onze beleggingen te blijven beheersen en invloed uit te oefenen op hun (financiële) prestaties. Studies onderschrijven de werking van deze aanpak (zie bijvoorbeeld het Wilshire report – "The Calpers Effect").

Intensivering samenwerking met andere beleggers, beleidsmakers en regelgevers

We zijn ervan overtuigd dat we samen sterker staan en gaan daarom onze samenwerkingsverbanden met andere grote (pensioen)beleggers verder intensiveren. Door samen met gelijkgestemde beleggers op te trekken, vergroten we onze invloed op het gedrag van bedrijven en overheden. Op deze wijze zetten we gezamenlijk bij bedrijven en overheden onderwerpen op de agenda met als doel belangrijke gedragsveranderingen te realiseren. Een voorbeeld hiervan is de druk die we op

¹ Het beheersen van maatschappelijke-, milieu- en governance-factoren zien wij daarbij als een cruciaal onderdeel van actief beheer en prudent risico management.

beleidsmakers uitoefenen om verregaande klimaatafspraken te realiseren via het IIGCC (Institutional Investors on Global Climate Change) netwerk.

Ad.2. Beleggen in koplopers, stimuleren van beloften

Een groot deel van de beleggingsportefeuille is belegd in aandelen en bedrijfsobligaties. ABP is ervan overtuigd dat ondernemingen die in hun bedrijfsvoering bovengemiddelde aandacht besteden aan verantwoord ondernemen en de transitie naar een duurzame economie, op de lange termijn de meeste waarde creëren voor aandeelhouders, de maatschappij in het algemeen en daarmee voor onze deelnemers.

Empirisch (academisch) onderzoek² over de afgelopen 20 jaar heeft aangetoond dat een breed samengestelde "conventionele" portefeuille met daarin voor elke bedrijfstak zowel koplopers als beloften op het gebied van duurzaamheid en verantwoord ondernemen geen structureel beter risicorendement profiel oplevert dan een portefeuille waarin alleen de bovengemiddeld presterende bedrijven op het gebied van duurzaamheid en verantwoord ondernemen zijn opgenomen. Gegeven de ontwikkelingen in de samenleving, waarbij er steeds meer aandacht is voor de wijze waarop bedrijven omgaan met hun mensen en middelen en het milieu, is er voor ABP geen aanleiding om aan te nemen dat dit de komende 20 jaar anders zal zijn.

Bedrijven die in hun bedrijfsvoering bovengemiddelde aandacht besteden aan verantwoord ondernemen en de transitie naar een duurzame economie, sluiten het beste aan bij de visie van ABP op verantwoord beleggen. Daarom gaan zij in de periode 2015 – 2020 stap voor stap een steeds groter deel uitmaken van onze beleggingsportefeuille. Daarnaast zal een klein deel van de beleggingsportefeuille bestaan uit bedrijven die nog niet zo ver zijn, maar wel een financieel aantrekkelijke belegging vormen ("de beloften"). We beleggen alleen in deze beloften als we ervan overtuigd zijn dat we door middel van dialoog (engagement) ervoor kunnen zorgen dat de aandacht voor verantwoord ondernemen en duurzaamheid binnen deze bedrijven toeneemt en we samen binnen afzienbare tijd stappen kunnen maken³. Uiteraard dienen deze beloften – net als al onze beleggingen - minimaal te voldoen aan de normen die zijn vastgelegd in de VN Global Compact, de OESO Richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen, de OESO Principes voor Corporate Governance en de Global Corporate Governance Principles van het International Corporate Governance Network.

Deze werkwijze wordt op dit moment al toegepast voor een succesvolle verduurzaming van onze vastgoedportefeuille, een beleggingscategorie die verantwoordelijk is voor een significant deel van de wereldwijde CO₂-uitstoot. Hierbij zorgen we ervoor dat zowel voorafgaand als tijdens de periode van beleggen de risico's omtrent milieu, maatschappij en goed ondernemingsbestuur bekend zijn. Een onderdeel van het due diligence proces is dat externe vastgoedmanagers en vastgoedondernemingen verplicht zijn de online survey van GRESB (een onafhankelijke duurzaamheidsmaatstaf voor vastgoed) in te vullen. Als een nieuwe strategische vastgoedbelegging in de GRESB-database qua prestaties (nog) niet in het eerste of tweede kwartiel zit, dan moet het management zich committeren aan verbeteringen om deze positie te bereiken. Voldoet de betreffende belegging hier onvoldoende aan, dan nemen we passende maatregelen. Denk aan verkoop van beursgenoteerde

² Voor een uitgebreid overzicht zie bijvoorbeeld: Renneboog, Luc & Ter Horst, Jenke & Zhang, Chendi, 2008. "Socially responsible investments: Institutional aspects, performance, and investor behavior," Journal of Banking & Finance: This paper provides a critical review of the literature on socially responsible investments (SRI).

³ Binnen twee jaar moet aantoonbaar zijn dat er stappen gezet zijn.

vastgoedposities of het onthouden van het doen van nieuwe beleggingen via een private vastgoedmanager die in gebreke blijft.

ABP gaat deze werkwijze ook toepassen op de beursgenoteerde aandelen en bedrijfsobligaties om de portefeuille verder te verduurzamen. Dit doen we door onze beleggingsportefeuille jaarlijks niet alleen te beoordelen op risico en rendement en andere financiële parameters, maar ook op duurzaamheidsaspecten (complete integratie). Daarmee zoeken we aansluiting op de strategische doelstelling van het fonds - zie Visie 2020: 'ABP wil een duurzaam pensioenfonds zijn'. Op deze manier hebben we - net als met GRESB - een sterk en onafhankelijk uitgangspunt voor de constructie van een duurzame beleggingsportefeuille. Deze manier van werken heeft er inmiddels toe geleid dat de vastgoedportefeuille van ABP aantoonbaar duurzamer is dan de markt (zie ook het verslag verantwoord beleggen 2014).

Als één van de grootste pensioenfonds van de wereld denkt en werkt ABP mee aan de ontwikkeling van breed toepasbare duurzaamheidsmaatstaven. Op basis hiervan kunnen koplopers en beloften op het gebied van duurzaamheid en verantwoord ondernemen geïdentificeerd worden. Institutionele beleggers kunnen deze maatstaven waar mogelijk toepassen in hun eigen portefeuille.

Ad. 3: Thematische verduurzaming met concrete doelstellingen

Het voeren van een serieuze dialoog met bedrijven en overheden kost veel tijd. We zijn ons ervan bewust dat we hierdoor niet alle maatschappelijke thema's kunnen aanpakken. Daarom selecteren we een beperkt aantal thema's, waaraan we extra aandacht besteden. Deze aandacht komt bovenop onze reguliere inspanningen om verantwoord en duurzaam te beleggen. Om tot een selectie van thema's te komen, sluiten we in de eerste aanleg aan bij de sectoren waarin onze deelnemers werkzaam zijn (geweest) en/of thema's die leven onder onze doelgroepen. Op basis van maatschappelijke ontwikkelingen en interactie met onze deelnemers kunnen in de loop der jaren thema's toegevoegd worden of verdwijnen. Over deze focusthema's gaan we met bedrijven en overheden de dialoog aan. Daarnaast zoeken onze beleggers actief naar beleggingen die op deze thema's een aantoonbare positieve maatschappelijke bijdrage leveren en tevens aan onze rendements-risico eisen voldoen.

Voor 2016-2020 hebben we de volgende thema's geselecteerd. Deze thema's raken onze deelnemers die werken of gewerkt hebben bij de overheid, defensie en in het onderwijs.

- i. Veiligheid (als thema voor hulpdiensten en defensie)
 - Veiligere arbeidsomstandigheden;
 - Respecteren van mensenrechten.
- ii. Onderwijs (als thema voor de onderwijssector)
 - Bijdragen aan de ontwikkeling van scholen en universiteiten;
 - Stimuleren van continue educatie en opleiding.
- iii. Economische structuurversterking (als thema voor de overheid)
 - Verbetering van de communicatie infrastructuur;
 - Verduurzaming van de energiesector.

We besteden aandacht aan deze thema's door ze op de agenda te zetten bij bedrijven waarin we beleggen en/of specifieke beleggingen te selecteren die hieraan een aantoonbare bijdrage leveren.

Bijzondere aandacht is er daarbij voor beleggingsmogelijkheden die positieve effecten hebben op de Nederlandse maatschappij en/of economie. Deze beleggingen voldoen uiteraard ook aan onze integrale eisen voor rendement, risico en kosten.

Ad i. Veiligheid

Niet in alle bedrijven zijn voldoende maatregelen getroffen om medewerkers veilig hun werk te kunnen laten uitvoeren. Door de International Labour Organisation (ILO) wordt geschat dat wereldwijd circa 160 mln mensen lijden aan werk gerelateerde ziekten en per jaar circa 270 mln fatale en niet-fatale werkgerelateerde ongelukken gebeuren. Daarnaast worden niet in alle bedrijven de mensenrechten gerespecteerd.

Op diverse manieren heeft ABP een relatie met producenten en leveranciers in de textiel en kledingindustrie, de scheepsbouwsector en infrastructuur. Specifiek voor deze sectoren, waar veel arbeid gerelateerde ongelukken voorkomen, schenkt ABP de komende jaren extra aandacht aan veilige arbeidsomstandigheden. Veilige arbeidsomstandigheden bij de onderneming zelf en in de productieketen (leveranciers) zorgen voor een hogere kwaliteit van leven voor de medewerkers en verhoogt de productiviteit van de onderneming.

Bedrijven spelen ook een belangrijke rol in de bescherming van mensenrechten. In negatieve zin door betrokken te raken bij schendingen als uitbuiting, discriminatie, ontheemding, vervuiling. Of in positieve zin door bij te dragen aan bescherming van mensenrechten, bijvoorbeeld met economische ontwikkeling of innovatie. ABP heeft een relatie met producenten en leveranciers in de energie- en de informatie- en communicatietechnologiesector. Samen met de bedrijven in de textiel en kledingsector vormen deze sectoren zogenoemde hoge risicosectoren voor het schenden van mensenrechten. Specifiek in deze hoge risicosectoren schenkt ABP de komende jaren extra aandacht aan mensenrechten.

Het niet (volledig) bieden van veilige arbeidsomstandigheden en/of het niet respecteren van mensenrechten kan resulteren in een ramp voor medewerkers en/of heeft grote financiële consequenties.

Onze ambities met betrekking tot het thema veiligheid voor 2020 zijn:

- Al onze bedrijven in de textiel- en kledingsector zorgen voor veilige arbeidsomstandigheden in de gehele productieketen (in lijn met de afspraken in het Bangladesh akkoord);
- Alle bedrijven waarin we beleggen in de scheepsbouwsector publiceren een beleid op veilige arbeidsomstandigheden dat in de gehele keten wordt toegepast;
- De GRESB Infra benchmark wordt door ons gesteund als de nieuwe duurzaamheidsstandaard (inclusief veiligheid, gezondheid en milieu) voor beleggingen op het gebied van infrastructuur en ten minste de helft van onze infrastructuurbeleggingen rapporteert aan GRESB Infra;
- Alle bedrijven waarin we beleggen in de ICT, textiel- en kleding- en energiesector publiceren een mensenrechtenbeleid.

Om onze ambitie te realiseren wenden we onze invloed aan als aandeelhouder (dialogo, engagement, aandeelhoudersvergaderingen) om deze verbeteringen op de agenda te zetten en de implementatie

daarvan te monitoren en te bewaken. De bevindingen, beoogde en behaalde resultaten zullen we openbaar maken.

Ad ii. Onderwijs

Volgens Unicef is goed onderwijs de sleutel voor de ontwikkeling van een kind én van een samenleving. Wereldwijd is een op de tien kinderen betrokken bij kinderarbeid en gaat niet naar school. Het gaat hier naar schatting om ca. 168 mln kinderen. Vaak worden zij thuis gehouden om mee te helpen in het huishouden of om een bijdrage te leveren aan het gezinsinkomen door gevaarlijk werk te doen zoals in de cacao teelt. (Basis)Onderwijs is een belangrijk middel in de strijd tegen armoede en voor duurzame ontwikkeling. Het geeft kinderen de kans om zich verder te ontwikkelen waardoor hun kansen in het leven toenemen. Dit is een van de millenniumdoelen van de Verenigde Naties.

ABP wil hieraan een bijdrage leveren door kinderarbeid aan de orde te stellen in de cacao productieketen. Deze sector staat erom bekend veel gebruik te maken van kinderarbeid. Daarnaast wil ABP een bijdrage leveren door het verstrekken van kapitaal voor de bouw van scholen en campussen (onderwijs gerelateerd vastgoed) en verduurzaming en modernisering van bestaande schoolgebouwen (onderwijs gerelateerd infrastructuur).

Onze ambities met betrekking tot het thema onderwijs zijn :

- Volledige uitbanning van kinderarbeid in alle bedrijven waarin we beleggen in de cacao productieketen;
- € 350 mln extra beleggen in onderwijs gerelateerd vastgoed;
- € 150 mln extra beleggen in onderwijs gerelateerde infrastructuur.

Om onze ambitie te realiseren gaan we proactief op zoek naar deze beleggingsmogelijkheden en wenden we onze invloed aan als aandeelhouder (dialogo, engagement, aandeelhouders vergaderingen) om deze verbeteringen op de agenda te zetten en de implementatie daarvan te monitoren en te bewaken. De bevindingen, beoogde en behaalde resultaten zullen we openbaar maken.

Ad iii. Economische structuurversterking

Volgens de Verenigde Naties bestaan de leidende beginselen voor wereldwijde lange termijn duurzame ontwikkeling uit drie pijlers: 1) economische ontwikkeling, 2) sociale ontwikkeling en 3) bescherming van het milieu⁴. Voorwaarde voor groei en welvaart van een regio en de samenleving is een goed ontwikkelde en functionerende infrastructuur.

We zijn ervan overtuigd dat ABP een belangrijke bijdrage kan leveren aan het stimuleren van de economische en sociale ontwikkeling waarmee we de economische structuur voor de lange termijn kunnen versterken. Dit willen we bereiken door te beleggen in de verbetering van de communicatie infrastructuur en verduurzaming van de energiesector.

⁴ United Nations Conference on Sustainable Development - <http://www.uncsd2012.org/about>

Beleggingen in communicatie-infrastructuur

Hoewel een deel van de beleggingsportefeuille al in infrastructuur is belegd, zullen onze beleggers nog nadrukkelijker op zoek gaan naar mogelijkheden om onze infrastructuurportefeuille verder uit te bouwen met communicatie-infrastructuur. We staan aan de vooravond van “the internet of things” waarbij steeds meer (huishoudelijke) apparaten gekoppeld worden met het internet. Dit vereist een sterke communicatie-infrastructuur waardoor de vraag naar datacapaciteit zal blijven groeien.

Onze ambitie is om tussen 2015 en 2020 € 500 mln extra te beleggen in communicatie-infrastructuur.

Om deze ambitie te realiseren gaan we proactief op zoek naar beleggingsmogelijkheden op dit gebied. We kijken hierbij naar nieuwe mogelijkheden voor samenwerkingsverbanden met andere partijen, zoals projectontwikkelaars, (lokale) overheden en investeringsinstellingen en –makelaars (zoals NLII).

Verduurzaming van de energiesector

In 2009 zijn in Kopenhagen met de G7 afspraken gemaakt om te streven naar een volledig koolstofvrije economie tegen het einde van deze eeuw. Deze afspraken zijn tijdens de meest recente G7 bijeenkomst in Beieren nogmaals herhaald. Gestreefd wordt via ‘decarbonisation’ te komen tot een ingrijpende vermindering van de uitstoot van broeikasgassen (die bijdragen aan de opwarming van de aarde). ABP richt zich met name op steenkool, olie en (in mindere mate) gas omdat deze fossiele brandstoffen verantwoordelijk zijn voor een groot deel van de uitstoot van broeikasgassen. We dragen bij aan ‘decarbonisation’ door op zoek te gaan naar beleggingen in innovatieve technologieën die erop gericht zijn de transitie naar een koolstofarme samenleving te versnellen. Daarnaast zoeken we naar kleinschalige klimaatprojecten in ontwikkelingslanden die bijdragen aan een schonere productie. Verder gaan we minder beleggen in fossiele brandstoffen.

Onze ambities met betrekking tot verduurzaming van de energiesector zijn om tussen 2015 en 2020:

- € 5 mrd van ons vermogen in hernieuwbare energie te hebben belegd
- De CO2-voetafdruk van onze gehele aandelenportefeuille met minimaal 25% te reduceren.

Om onze ambitie te realiseren gaan we proactief op zoek naar deze beleggingsmogelijkheden. We kijken hierbij naar nieuwe mogelijkheden voor samenwerkingsverbanden met andere partijen, zoals projectontwikkelaars, (lokale) overheden en investeringsinstellingen en –makelaars. Als startpunt voor de reductie van de CO2-voetafdruk bepalen we op 31 december 2015 de CO2-voetafdruk van de aandelenportefeuille. Aan de hand van deze CO2-voetafdruk wordt de toekomstige reductie gemeten.

Algemene verduurzaming van onze beleggingsportefeuille

Alle bovengenoemde initiatieven en de nieuwe manier van beleggen waarbij we ons focussen op koplopers en beloften op het gebied van duurzaam en verantwoord ondernemen zullen leiden tot een algemene verduurzaming van onze beleggingsportefeuille over de volle breedte. Daarbij hebben we in ieder geval de ambitie om dit tot uiting te laten komen in het belegd vermogen in bedrijven met een hoge duurzaamheidswaarde (dit noemen we HSI’s – high sustainability investments). Ultimo 2014 was 29 miljard euro van ons belegd vermogen in HSI’s belegd. We richten ons op een verdubbeling richting 2020 (58 miljard euro). De definitie van HSI’s en de achterliggende methodologie is vanuit

onze uitvoeringsorganisatie APG opgesteld. De komende jaren zetten we ons in om breder draagvlak te genereren voor die definitie.

In de **bijlage** is een samenvatting van al onze ambities opgenomen.

Ad. 4: Transparant en aanspreekbaar zijn op wat we doen

Transparantie zien we als een onmisbaar onderdeel van een verantwoorde beleggingsstrategie. Als één van onze drie kernwaarden vinden we het van belang dat we onze deelnemers kunnen laten zien hoe we met de grootst mogelijke zorg omgaan met duurzaamheid en verantwoord ondernemen bij het beleggen van de pensioengelden.

Interactie met deelnemers

ABP zal op gezette tijden met deelnemers in gesprek gaan, zodat we horen en ervaren wat zij vinden van ons beleid verantwoord beleggen en de manier waarop wij hen informeren. Dit doen we door middel van bijeenkomsten en webinars, en bijvoorbeeld ook door het ophalen van meningen via online polls.

Daarnaast houden we jaarlijks een onderzoek onder een representatief deel van onze deelnemers, waarin we nagaan welke issues (met betrekking tot verantwoord beleggen) zij belangrijk vinden en hoe zijn staan ten opzichte van ontwikkelingen op dit gebied. De uitkomsten van dit onderzoek (en de meningen die we ophalen via online polls) worden meegenomen in de jaarlijkse evaluatie en vormen input voor de verdere ontwikkeling van ons beleid duurzaam beleggen. Het onderzoek kan ook aanleiding zijn om actief de pers op te zoeken en helpt om reactief vragen van journalisten te beantwoorden.

Niet elke deelnemer zal het met ons beleid en de implementatie hiervan eens zijn. Waar het voor de één niet ver genoeg gaat, gaat het voor een ander misschien weer veel te ver. Naast het uitleggen van het beleid en het ophalen van input, zetten we ons ook in om een zo breed mogelijk draagvlak voor ons beleid (en de implementatie daarvan) te creëren onder al onze deelnemers. Dat vraagt om een continue, duurzame en open dialoog.

We nemen signalen over onze beleggingen serieus

ABP ontvangt regelmatig brieven, petitie's en andere signalen van deelnemers en/of maatschappelijk organisatie over de (on)wenselijkheid van bepaalde beleggingen. We beoordelen allereerst of het signaal nieuwe informatie bevat die bij ons nog niet bekend is. Indien hiervan sprake is, beoordelen we of dit van invloed is op de beleggingscase en of dit eventueel leidt tot een heroverweging van de belegging. We maken deze beoordeling en de eventuele heroverweging bekend aan degene die het signaal heeft afgegeven. In het geval van het ontstaan van een maatschappelijke beweging, maken we onze afwegingen ook verder publiekelijk bekend.

Door de zorgvuldige selectie van onze beleggingen is er altijd een beleggingscase beschikbaar. Op basis daarvan kunnen we de keuze voor elke belegging beargumenteren en motiveren.

Verslag verantwoord beleggen en online publicaties

Eén keer per jaar leggen we uitgebreid verantwoording af over de beleggingsbeslissingen die we hebben genomen en hoe deze zich verhouden tot ons beleid verantwoord beleggen. Dit doen we in ons verslag verantwoord beleggen. Hierbij inventariseren we wat onze deelnemers en maatschappelijke organisaties belangrijke thema's vinden. Het verslag verantwoord beleggen wordt

na verificatie door een accountant gecertificeerd. Daarnaast publiceren we door het jaar heen ontwikkelingen in onze beleggingsportefeuille die in het kader van verantwoord beleggen interessant kunnen zijn voor onze deelnemers en andere belangstellenden. Dit varieert van de kwartaalupdate van de lijst met al onze beursgenoteerde beleggingen in aandelen en bedrijfsobligaties, tot position papers over duurzaamheidsthema's en recente ontwikkelingen die onze beleggingsportefeuille raken.

Bijlage – Samenvatting van onze ambities

Thema	Maatschappelijke relevatie	Focus sectoren	Ambitie	
			Door middel van Beleggingen	Via Engagement
			Doelstelling tot 2020	Doelstelling tot 2020
Algemene verduurzaming	ABP heeft in de Visie2020 verwoord een duurzaam pensioenfonds te willen zijn. Naast de thematische doelstellingen zijn er ook twee algemene doelstellingen voor verduurzaming, die moeten resulteren in portefeuillebrede verduurzaming.	De gehele portefeuille beursgenoteerde aandelen	Reductie van de CO2-voetafdruk van onze aandelen beleggingsportefeuille met minimaal 25%.	
		De gehele portefeuille	Verdubbeling belegd vermogen in High Sustainability Investments (HSI's) van € 29 miljard naar € 58 miljard.	
Veiligheid: Veilige arbeidsomstandigheden	Geschat wordt dat wereldwijd ca. 160 mln mensen lijden aan werk gerelateerde ziekten en per jaar ca. 270 mln fatale en niet-fatale werkgerelateerde ongelukken gebeuren. http://www.ilo.org/global/standards/subjects-covered-by-international-labour-standards/occupational-safety-and-health/lang-en/index.htm	Textiel en Kleding		Al onze beleggingen in deze sector zorgen voor veilige arbeidsomstandigheden in de hele productieketen (in lijn met de afspraken in het Bangladesh Akkoord).
		Scheepsbouw		Al onze beleggingen in deze sector publiceren een beleid dat toeziet op veilige arbeidsomstandigheden, dat in de gehele keten wordt toegepast.
		Infrastructuur		Minstens de helft van onze infrastructuurbeleggingen rapporteert aan GRESB Infra, zodat we ze kunnen beoordelen op aspecten als veiligheid, gezondheid en milieu.
Veiligheid: Mensenrechten	Bedrijven spelen een belangrijke rol in de bescherming van mensenrechten. In negatieve zin door betrokken te raken bij schendingen als uitbuiting, discriminatie, ontheemding, vervuiling. Of in positieve zin door bij te dragen aan bescherming van mensenrechten. Bijvoorbeeld met economische ontwikkeling of innovatie.	Informatie- en communicatie technologie		Al onze beleggingen in deze sectoren publiceren een mensenrechtenbeleid.
		Textiel en Kleding		
		Energie		
Onderwijs	Wereldwijd is een van de tien kinderen betrokken bij kinderarbeid en gaan dus niet naar school. Het gaat hier naar schatting om ca. 168 miljoen kinderen. Onderwijs is essentieel in de strijd tegen armoede en voor duurzame ontwikkeling. In de helft van deze gevallen gaat het om gevaarlijk werk zoals in de cacao-teelt.	Onroerend Goed	€ 350 mln extra beleggen in onderwijs gerelateerd vastgoed.	
		Infrastructuur	€ 150 mln extra beleggen in onderwijs gerelateerde infrastructuur.	
		Consumenten goederen		Al onze beleggingen gerelateerd aan de cacao-industrie hebben kinderarbeid uit hun hele productieketen verbannen.
Economische structuurversterking	Duurzame ontwikkeling voorziet in de behoefte van vandaag en de mogelijkheid voor toekomstige generaties om ook in hun behoefte te voorzien. De leidende beginselen voor wereldwijde lange termijn duurzame ontwikkeling bestaan uit drie pijlers, te weten economische ontwikkeling, sociale ontwikkeling en bescherming van het milieu. - United Nations Conference on Sustainable Development http://www.unctd2012.org/about	Communicatie infrastructuur	€ 500 mln extra beleggen in communicatie infrastructuur.	
		Energie	€ 5 miljard van ons vermogen is belegd in hernieuwbare energie.	